

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

вищої освіти.....	64
<i>Дегтерьова В.А.</i> Значення закладів позашкільної освіти у формуванні національної самосвідомості учнів.....	67
<i>Дембовська М.П.</i> Гра як засіб навчання і виховання дітей із інтелектуальними порушеннями.....	71
<i>Деренько Т.В.</i> Інноваційні технології розвитку дітей з особливими освітніми потребами в системі спеціальної освіти.....	74
<i>Дериведмідь А.І.</i> Застосування метода казкотерапії у корекції страхів дітей.....	79
<i>Дмитриченко А.В.</i> Методи та прийоми покращення мовлення у дітей з ТПМ (тяжкими порушеннями мовлення) шляхом поєднання логопедії та гри на трубі.....	81
<i>Долганюк О.В. Зубрилова О.М Литвищенко Т.І.</i> Профорієнтаційна робота з учнями з інтелектуальними порушеннями – орієнтир на вибір професії.....	84
<i>Доценко В.О.</i> Здоров'язберезувальна діяльність у спеціальних закладах для дітей з особливими освітніми проблемами.....	88
<i>Єфименко М.М.</i> Новий тренажер «Ступалки – Логос» для покращення мовленнєвого розвитку дошкільників.....	91
<i>Льченко О.В.</i> Сучасні підходи до формування комунікативної компетенції як особливої освітньої потреби дітей з порушеннями мовлення.....	95
<i>Замрозевич-Шадріна С.Р.</i> Формування здоров'язберезувальної компетентності особистості в позашкільних навчальних закладах.....	98
<i>Заярнюк О.В.</i> Командна культура в інклюзивному освітньому середовищі.....	101
<i>Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д., Галій А.І.</i> Основні аспекти роботи нейропсихолога з дитиною із порушеним розвитком.....	103
<i>Качалова Т.В., Бі Є</i> Формування інклюзивної компетентності науково-педагогічних працівників в умовах закладу вищої освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід.....	107
<i>Качалова Т.В., Дяков О.О.</i> Особливості супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі мистецької школи.....	112
<i>Кобильченко В.В, Омельченко І.М.</i> Психолого-педагогічний супровід дітей та підлітків з особливими освітніми потребами та їх сімей в умовах воєнного стану.....	116
<i>Козлов А.В., Науменко Н.В.</i> Підготовка майбутніх фахівців початкової та спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі засобами дисципліни «фізична культура з методикою навчання» в умовах військового стану.....	120
<i>Купіна І.О., Гордієнко В.В.</i> Педагогічний супровід дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями в умовах воєнного стану.....	125
<i>Лебедик Л.В.</i> Оцінювання якості здоров'язберезувального середовища	

також адаптувати практики інклюзивного навчання у бік більшої релевантної, ефективності та комфортності в нинішніх умовах (до прикладу, включити вправи для пошуку особистого ресурсу в план проведення уроку).

Одним з інструментів для розкриття сильних сторін команди закладу освіти і кожного її учасника, є модель розвитку «золота середина», яка дає педагогам змогу, ніби з боку, поглянути на ті активності, які їм подобаються і в яких вони найбільш успішні, та оцінити їх.

Таким чином, у сучасних умовах є безумовною доцільність спеціальної підготовки кожного педагога, який приходить працювати в інклюзивний заклад освіти, ознайомлення його з особливостями командної культури, його роллю в команді. Кожен заклад інклюзивної освіти є унікальним, і тому розуміння особливостей командної культури кожним членом педагогічного колективу сприятиме його дієвій адаптації, життєстійкості та продуктивній роботі. Це усвідомлення, крім іншого, сприятиме також окресленню пріоритетів і певних обмежень у діяльності педагогів, що зумовлені типом командної культури. Отже, розвиток командної культури педагогів є обов'язковою умовою їх професійної діяльності в освітньому інклюзивному середовищі, що функціонує в режимі ефективного розвитку. Командна культура педагогів впливає на формування позитивного інклюзивного середовища освітнього закладу, створює високі освітні можливості для учнів і педагогів, підтримує співпрацю вчителів, заохочує продуктивні інклюзивні педагогічні ініціативи й мотивовану готовність до інноваційних експериментів задля розвитку інклюзії.

Література

1. Качалова Т.В. Формування інклюзивної культури закладу вищої освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сер. Психолого-педагогічні науки. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 3. С. 35-44.*
2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Копитко, М., Михаліцька, Н., & Верескля, М. (2021). Корпоративна культура як стратегічний напрям управління підприємством в умовах сучасних викликів. *Вчені записки Університету «КРОК», (2 (62), 92-99.* <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-92-99>.
4. Терон І.В. Корпоративна культура в механізмах регулювання соціально-трудових відносин. *Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 6. С. 739–745.* URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/131.pdf>.
5. У скільки нам обходиться дискримінація та відсутність інклюзивності. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/deloitte-press/2021/discrimination-and-lack-of-inclusiveness.html>

Казачінер О.С.,

доктор педагогічних наук, професор,

Бойчук Ю.Д.,

доктор педагогічних наук, професор,

Галій А.І.,

кандидат біологічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОБОТИ НЕЙРОПСИХОЛОГА З ДИТИНОЮ ІЗ ПОРУШЕНИМ РОЗВИТКОМ

Дитяча нейропсихологія – це один із напрямів сучасної науки, яка вивчає вищу організацію психічних процесів, що відбуваються у структурі головного мозку. Основним предметом досліджень є особливості формування ЦНС дитини, а також вплив на її особистісні якості, інтелектуальні здібності та життєві навички.

Дитячий нейропсихолог працює з дитиною від 0 до 12 років. Зрілість психічних функцій, які він буде оцінювати та аналізувати, залежить від віку дитини. Наприклад, до 7 років дитячий мозок активно росте через рух. А рухова сфера тягне за собою більш складні функції психіки – мислення, мовлення, високо координованої діяльності (наприклад, курсивного письма).

Таким чином, нейропсихолог у нашій країні наразі є одним із найбільш затребуваних фахівців, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами, з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. Це зумовлено також появою значної кількості навчальних, психологічних, поведінкових проблем дітей, викликаних спочатку світовою пандемією COVID-19, а потім – масштабною війною в Україні (наприклад, вимушене навчання в онлайн-режимі, труднощі у навчанні, обмеженість можливостей спілкування з іншими дітьми та дорослими, необхідність жити не вдома, навчатися в іншій школі, необхідність вивчати іншу мову під час перебування за кордоном тощо) [1, 68].

Фундаментальний підхід до висвітлення ключових аспектів науки нейропсихології висвітлено в наукових працях Т.Візель, О.Лурія, А.Циганок, О.Чабан [2], О.Чупрікової [3] та інших учених. Проте багато запитань щодо основних підходів до роботи нейропсихолога з дітьми із порушеним розвитком залишаються відкритими й донині.

Особливого значення набуває такий важливий аспект, як компетенції фахівців-нейропсихологів. Зокрема, у практиці дитячого нейропсихолога зустрічалися батьки, які вважають, що якщо фахівець працює з дітьми, які мають порушення у розвитку, значить він має право і діагноз поставити, і лікування призначити. Адже вони помиляються, і завдання нейропсихолога полягає у поясненні рамок своєї компетенції, щоб не допустити нерозуміння.

Так, до дитячого нейропсихолога звертаються:

Якщо немає діагнозу, але є прояви, які турбують батьків:

- Розвиток дитини: чи він нормальний або відхиляється від норми?
- Проблеми повсякденного функціонування: дитина не справляється з вимогами, які висуває довкілля (академічними, соціальними, повсякденними). Батьків часто турбують ті чи інші прояви, які можуть заважати навіть життю всієї родини. Коли перешкоди стають суттєвими, батьки намагаються з'ясувати, що відбувається з дитиною. Батьки йдуть до нейропсихолога, тому що

розуміють, що проблеми пов'язані з розвитком нервової системи дитини, і основне завдання фахівця у цьому випадку – розібратися, що відбувається.

- Проблеми у поведінці або навчанні, з якими батьки (або вчителі) не можуть впоратися самотійно.

Кінцева мета нейропсихологічної діагностики та аналізу – перейти від розуміння того, що відбувається до побудови адекватної стратегії допомоги, роз'яснити, для чого ми пропонуємо ті чи інші методи, як вони можуть допомогти і що потрібно від батьків.

Важливий момент, який нейропсихолог повинен врахувати (тут він працює швидше як психолог): чи має сім'я ресурс, щоб виконувати рекомендації фахівця? Це питання потребує окремої роботи. Тому нейропсихологічна консультація різнопланова і багатогранна – ми намагаємося врахувати багато різних факторів, що впливають на ситуацію.

Крім того, до дитячого нейропсихолога звертаються, якщо є діагноз. У цих випадках причина звернення – пошук методів корекції стану дитини або її реабілітації у зв'язку з відсутністю зрозумілих альтернатив або через низьку ефективність вже випробуваних методів. Найчастіше йдеться про діагноз із групи «Розлади нервово-психічного розвитку»:

1. Розлад аутистичного спектру (РАС), який стає все різноманітнішим. Фахівці відзначають, що справжній аутизм зараз зустрічається приблизно в 15% випадків, решта – атиповий аутизм або аутизм, який розвинувся внаслідок інших причин (психічних розладів, розладів органічного походження та ін.). Ця різноманітність ускладнює роботу, оскільки всі діти з РАС різні.

2. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДВГ). Виникає дедалі більше протиріч та відомостей у тому, що це певна загальна група з різними випадками розладів різного походження та причин. Зовнішні прояви можуть бути дуже схожими, тому робота фахівця стає філігранною: за СДВГ може бути багато типів розладу, і нам важливо зрозуміти, який саме варіант ми спостерігаємо. За різних причин ми запропонуємо різні стратегії допомоги.

Якщо працювати тільки з поведінкою, не враховуючи причини розладів, ми отримаємо ситуацію, в якій зможемо вирішити окремі проблеми, але виникнуть інші. Тут роль нейропсихолога у тому, щоб розібратися з істинною картиною пізнавальних дефіцитів.

3. Розлад розвитку вимови. Цих розладів дуже багато, методи корекції також можуть бути різними. Важливо розуміти, розлад якихось інших пізнавальних функцій супроводжує порушення мови, заважає їй розвиватися.

4. Розлад координації рухів (різноманітне коло розладів).

5. Специфічне розлад навчання (дислексія, дисграфія, дискалькулія). У середині кожного підтипу знаходиться безліч різних варіантів.

6. Розлад інтелектуального розвитку. Цих запитів менше, т.к. порушення виявляють у ранньому віці. Але іноді таких дітей призводять до нейропсихолога, і одне з його завдань – зуміти виявити ці випадки та направити їх у потрібному напрямку, щоб батьки не гаяли, не витрачали його на зайві кроки, які не приведуть до результату. Тут нейропсихологу слід розуміти межі своїх можливостей.

Також можна зустріти пацієнтів, які перенесли черепно-мозкову травму різного генезу або мають інші неврологічні діагнози (наприклад, дитячий церебральний параліч (ДЦП), порушення слуху та ін.).

Іноді до нейропсихолога звертаються з психічними порушеннями, і одне із завдань фахівця – зрозуміти, що відбувається: чому дитину з психіатричним діагнозом призвели до нейропсихолога?

Тут потрібно виявити реальні причини звернення і зрозуміти, наскільки ми можемо і маємо право допомогти дитині методами, які використовуємо в нашій практиці, або перенаправити батьків до інших фахівців.

Також зустрічаються запити на пошук методів корекції дитини, її реабілітацію (батьки не знають, що можна зробити, чи методи виявилися неефективними). Тому важливо знати, які методи є де цим займаються, чи є у цих методів науково-доказова база і чи може саме нейропсихолог бути ефективним у даному випадку.

Система ранньої корекційної допомоги дітям з різними відхиленнями зазнала суттєвих змін (не завжди позитивних). Тому на консультації у приватного спеціаліста та у співробітника центру психолого-педагогічного супроводу ймовірність зустріти різноманітні порушення вища, ніж у спеціаліста, який працює у спеціалізованій установі.

Звернутися до такого фахівця можуть у двох випадках:

1) у дитини немає діагнозу, зате є занепокоєння батьків щодо розвитку дитини, у зв'язку з проблемами його повсякденного функціонування або проблемами в поведінці / навчанні, з якими батьки (або вчителі) не можуть впоратися самотійно.

У цих випадках мета тих, хто звернувся, – отримати ясну картину того, що відбувається з дитиною, і рекомендації для покращення ситуації.

2) у дитини є діагноз із групи «Розлади нервово-психічного розвитку», наприклад, РАС, СДВГ, розлад розвитку мовлення, дислексія, дисграфія, дискалькулія та інші.

У цих ситуаціях причина звернення – пошук методів корекції стану дитини або її реабілітації у зв'язку з відсутністю зрозумілих альтернатив або через низьку ефективність уже випробуваних методів.

Насамперед дитячий нейропсихолог повинен поставити собі запитання: «З чим я маю справу? »

Відповідаючи на нього, фахівець повинен зрозуміти, у чому полягає запит батьків, чому звернулися саме до нього, що клієнт очікує від консультації та що знає про діяльність нейропсихолога.

На цьому етапі вже починає вимальовуватися картина того, що відбувається з дитиною. Для уточнення нейропсихолог може поставити батькам такі питання:

Що саме відбувається з дитиною?

У яких ситуаціях це відбувається з дитиною?

Наскільки це заважає її повсякденному функціонуванню?

Як давно це відбувається з дитиною?

Чи було щось, що передувало початку виникнення проблем?

Яким нині є її стан?

Відповіді допоможуть зрозуміти, чи має відношення дана ситуація до розвитку, що відхиляється, чи ні.

Далі постає інше питання: Що потрібно з усім цим робити?

У першу чергу, нейропсихолог повинен оцінити, чи достатньо йому наданої інформації, чи знадобляться висновки суміжних фахівців.

Після цієї оцінки здійснюється формулювання гіпотези, а також розробка тактики та стратегії при побудові корекційного маршруту.

Таким чином, з усього сказаного вище можна дійти висновку про те, що батьки дитини з порушеним розвитком звернутися можуть до дитячого нейропсихолога у двох випадках:

1) у дитини немає діагнозу, зате є занепокоєння батьків щодо розвитку дитини, у зв'язку з проблемами його повсякденного функціонування або проблемами в поведінці / навчанні, з якими батьки (або вчителі) не можуть впоратися самостійно. У цих випадках мета тих, хто звернувся, – отримати ясну картину того, що відбувається з дитиною, і рекомендації для покращення ситуації.

2) у дитини є діагноз із групи «Розлади нервово-психічного розвитку», наприклад, РАС, СДВГ, розлад розвитку мовлення, дислексія, дисграфія, дискалькулія та інші. У цих ситуаціях причина звернення – пошук методів корекції стану дитини або її реабілітації у зв'язку з відсутністю зрозумілих альтернатив або через низьку ефективність уже випробуваних методів.

Це дає можливість формулювання гіпотези, а також розробки тактики та стратегії при побудові корекційного маршруту роботи з дитиною з ООП.

Література

1. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д., Галій А.І. Ключові аспекти професійної підготовки фахівців за напрямом «Нейропсихологія» у закладах вищої освіти. Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 17 листопада 2022 р.) : матеріали і тези доповідей / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України [та ін.] ; [редкол.: О. В. Бацилева (голов. ред.) та ін.]. – Київ. 2022. – С. 68-72.
2. Чабан О.С. Нейропсихологія (лекції та додатковий матеріал курсу): навч. посіб. для студ. мед. вузів III-IV рівнів акредитації, та практичних лікарів-психіатрів і невропатологів. Т.:ТДМУ «Укрмедкнига», 2008. 92 с.
3. Чуприкова О.Г. Патопсихологічні і нейропсихологічні особливості епілепсії у дітей та підлітків: автореф. дис. ... канд. мед. наук : 19.00.04; Харк. мед. акад. післядиплом. освіти. Х., 2011. 20 с.

Качалова Т.В.

доцент, кандидат пед. наук, керівник
ННЦ розвитку інклюзивної освіти,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Бі Є